

ความเห็นของผู้หญิง กับอนาคตใต้อ่างเก็บน้ำเซซานสองล่าง

บันทึกจากการลงพื้นที่เดือนกรกฎาคม 2014

Towards Ecological Recovery and Regional Alliance (TERRA)

“เจ้าเขียนลงไปด้วย ว่าตะนบเซซานจะเฮ็ดให้เฮาทุกข์ยากยิ่งกว่าสมัยพอลพต” ผู้หญิงบ้านสแรกออายุราวห้าสิบปี กล่าวขำเป็นครั้งที่สองกับเราที่บ้านสแรกอในเดือนกรกฎาคม 2014 เมื่อพบกับคณะของเราผู้ไปเยือน กลุ่มผู้หญิงบ้านสแรกอจำได้ดีว่า คำยืนยันของชาวบ้านสแรกอว่าไม่ต้องการเขื่อนเซซานล่าง 2 ยังคงเป็นเช่นเดิมตลอดเวลาสามปีแปดเดือนที่ผ่านมา และในขณะนี้ พวกเธอยังเชื่อว่าประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านสแรกอไม่ยินดีให้สร้างเขื่อน และสำหรับกลุ่มผู้หญิงที่เราพบ ยังยืนยันว่าจะไม่ย้ายออกจากหมู่บ้านอย่างแน่นอน “ต่อให้คอขาดก็ไม่ไป” การที่ผู้หญิงแม่บ้านเหล่านี้ กล่าวพูดว่าการสร้างเขื่อนเซซานสองล่าง จะส่งผลกระทบต่อร้ายแรงกับชาวบ้านมากกว่าสมัยเขมรแดง ทำให้เราเห็นถึงความคับแค้นใจของชาวบ้านอย่างชัดเจนกว่าครั้งใดที่ผ่านมา และผู้หญิงบ้านสแรกอให้เหตุผลของการพูดเช่นนั้นว่า “พอลพตเอาคนไปฆ่า แต่ยังไม่เคยเบียดเบียนทรัพย์สิน มาสร้างตะนบแบบนี้ ปล่อยชาวบ้านให้ไปตายทุกข์ตายยาก (อดอยากตาย) มันยิ่งกว่าจับตัวไปฆ่า” และเราสงสัยว่าหากรัฐบาลกัมพูชาได้ยินคำพูดนี้ จะรู้สึกอย่างไร

แม้เป็นที่ทราบดีว่า เขื่อนเซซานสองล่าง จะก่อให้เกิดผลกระทบกับประชาชน การประมง และความสูญเสียของประชาชนจำนวนมากมายหลายหมู่บ้านทั้งในแม่น้ำเซซานและสระปือกของกัมพูชา หากแต่เป้าหมายในการชดเชยที่ระบุในเอกสารเพื่อการแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อประชาชนปี 2012 โดยบริษัทเซซาน (*บริษัท Hydro Power Lower Sesan2 Co.Ltd. บริษัทผู้ดำเนินการ (operator) ของโครงการ*) ที่เราได้เห็น ระบุหมู่บ้านที่จะได้รับการชดเชยเพียงหกหมู่บ้าน คือสแรกอหนึ่ง (Srae Kor1) สแรกอสอง (Srae Kor2) คอมมูนหรือคัมมสแรกอ (Srae Kor Commune) สแรสนุก (Srae Sranok) กบาลโรมเมีย (Kbal Romeas) และจรอบ (Kbal Spean Srepok หรือ Chrab) เราไม่มีโอกาสไปหมู่บ้านสแรสนุกและจรอบในการเดินทางครั้งนี้ แต่นอกเหนือจากการไปยังสแรกอและกบาลโรมเมียแล้ว เรามีโอกาสไปเยือนหมู่บ้านริมแม่น้ำสระปือก รวมทั้งเกาะเปี้ยก (Koh Peak) และบ้านใหม่ (Thmey) ริมแม่น้ำสระปือก และได้เห็นว่าประชาชนทั้งหมดทั้งสี่หมู่บ้านริมน้ำเซซานและสระปือก โดยเฉพาะสองหมู่บ้านริมน้ำเซซาน ซึ่งประชาชนกำลังกังวลอย่างยิ่งกับการเคลื่อนไหวเรื่องเขื่อนเซซานสองล่างที่มีอยู่ในขณะนี้ เนื่องจากกำลังมีการเผยแพร่เอกสารการให้ค่าชดเชย และมีการลงพื้นที่

โดยตัวแทนรัฐบาลและบริษัท และมีข่าวลือที่เกิดขึ้นมากมาย รวมทั้งข่าวลือที่ว่าเชื่อมสร้างใกล้เสร็จสมบูรณ์แล้ว ดังนั้น เมื่อเราไปถึงบ้านสเรอกและกบาลโรเมีย เป้าหมายการอพยพ เราจึงได้เห็นว่า ทั้งสองหมู่บ้าน ประชาชนกำลังเคร่งเครียดกับการพูดคุยกันเรื่องเชื่อมเซซานสองล่าง ในท้ายที่สุด เราตัดสินใจลงไปดูพื้นที่การก่อสร้างเชื่อมด้วยในช่วงท้ายของการเดินทางที่รวมทั้งหมดใช้เวลาห้าวัน

กลุ่มผู้หญิงสเรอกดูเหมือนจะเป็นตัวแทนที่ชัดเจนที่สุดในการปฏิเสธเรื่องเชื่อมในวันนี้ และเป็นกลุ่มที่สามารถอธิบายความเห็นของพวกเธอได้อย่างชัดเจน บ้านสเรอกเป็นกลุ่มชุมชนที่ใหญ่ที่สุดที่เป็นเป้าหมายในการอพยพของเชื่อมเซซานสองล่าง ด้วยจำนวนครอบครัวเกือบห้าร้อยครอบครัว ประชาชนส่วนมากเป็นชนชาติเขมร และลาว นับถือศาสนาพุทธ ประชาชนส่วนใหญ่พูดภาษาลาว มีวัฒนธรรมการปลูกเรือนพื้นไม้แบบเรือนลาว บ้านเรือนมีลักษณะมั่นคงแข็งแรง ชาวบ้านสื่อสารกับเรา ได้ชัดเจนเป็นภาษาลาว และมีความคุ้นเคยกับเราพอสมควร จากการพบปะกันหลายครั้งในช่วงปีที่ผ่านมา

ในการพบปะกันครั้งนี้ เราได้พบกับผู้หญิง 13 คน โดยแยกวงผู้หญิงกับวงผู้ชายเพื่อให้การพูดคุยชัดเจนขึ้น ในช่วงแรกของการพบปะ โดยที่เรายังไม่ได้ตั้งคำถามใด ๆ พวกเธอใช้เวลาแสดงความรู้สึกต่อเชื่อมไม่ต่ำกว่าครึ่งชั่วโมง ความรู้สึกต่าง ๆ ที่หลังไหลพรังพรูออกมา นั้น เกิดจากความคับแค้นใจจากสิ่งที่ได้ยินจากการประชุมโดยตัวแทนฝ่ายรัฐและบริษัท ที่เข้ามาเพื่อชี้แจงและเจรจาเกี่ยวกับเชื่อม ในช่วงเพียงไม่กี่วันก่อนที่เราจะไปถึงหมู่บ้าน สืบเนื่องจากรายละเอียดเรื่องการอพยพและการให้ค่าชดเชยที่พวกเธอและชาวบ้านได้ยินได้ฟังจากการประชุม สิ่งทีกลุ่มผู้หญิงสเรอกสรุปให้เราฟังคือ

- ในขณะนี้มีการการอพยพประชาชนไปอยู่ที่อยู่ใหม่ และแผนการชดเชยในราคาที่เหมาะสมมาแล้วในแผนการที่ฝ่ายสร้างเชื่อมทำขึ้นมาเอง สำหรับค่าชดเชยส่วนต่าง ๆ ของบ้าน ต้นไม้ และอื่น ๆ
- คณะสร้างเชื่อมแจ้งว่าอัตราค่าชดเชยนี้เป็นอัตราตายตัว ไม่สามารถต่อรองได้ และการพบกับชาวบ้านจะเป็นการพบกันเพียงครั้งเดียวเพื่อแจ้งข่าว ไม่ใช่เพื่อการต่อรอง
- ประชาชนในหมู่บ้านที่กล้าตั้งคำถามและแสดงความไม่พอใจ ถูกคนของบริษัทถามในที่ประชุมว่าเป็นกลุ่มที่ไม่สนับสนุนรัฐบาลฮุนเซนใช่หรือไม่ ถือเป็นตั้งคำถามในเชิงข่มขู่โดยการใส่ประเด็นทางการเมืองที่มีความอ่อนไหว และนี่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนในหมู่บ้านด้วยกันด้วย

ทั้งนี้ ความเห็นจากผู้หญิงสแรกในกรณีเรื่องการสร้างเขื่อน การอพยพและค่าชดเชยของเขื่อนมีดังนี้

- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า เขื่อนน้ำตกลายทำให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงอยู่แล้วกับประชาชนและแม่น้ำ เขื่อนเซซานสองล่าง จะทำให้ประชาชนไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้
- กลุ่มผู้หญิงทั้งสิบสามคนในที่ประชุม มีความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยืนยันว่าไม่ประสงค์ จะย้ายออกจากหมู่บ้าน (“แม้ต้องขอขาดก็จะไม่ไป”) และไม่ยอมรับค่าชดเชยที่มีการเสนอมา หมายถึงว่า หากในท้ายที่สุด เกิดการสร้างเขื่อนและมีการบังคับด้วยวิธีการใด ๆ ที่ทำให้ต้องออกไปจากพื้นที่ จะถือเป็นการออกไปด้วยความจำยอมหรือถูกบังคับเท่านั้น มิได้เกิดจากความยินยอม
- กลุ่มผู้หญิงย้ำว่า สิ่งที่ประชาชนเป็นห่วงที่สุดคือที่ดินนา ไร่ และแม่น้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรหลักของประชาชน
- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่าในขณะนี้ ประชาชนบ้านสแรกบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อย กำลังถูกโน้มน้าวให้ยอมรับการสร้างเขื่อน และอาจยอมรับค่าชดเชย คนกลุ่มนี้เป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่อาจเห็นแก่ผลประโยชน์ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ กลัว หรือเป็นคนที่ไม่มีไร่นาทรัพย์สินอยู่เดิม และหวังว่าจะมีขึ้นได้จากการชดเชย และกลุ่มผู้หญิงตระหนักว่า มีผู้ชายที่มีตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน หรือมีอาวุโสบางคนกำลังโน้มน้าวที่จะยอมรับในแนวทางการนี้
- กลุ่มผู้หญิงมีคำถามกับเรื่องราวทั้งหมดว่า “ประชาชนมีสิทธิ์หรือไม่ ในทรัพย์สินและทรัพยากรที่เป็นของเรา”
- กลุ่มผู้หญิงมีความเห็นว่า สถานการณ์เช่นนี้ถือว่าเลวร้ายกว่าสมัยพอลพตหรือเขมรแดง ที่แม้มีการฆ่ากันเป็นจำนวนมาก แต่การสร้างเขื่อนแล้วปล่อยลอยแพให้ชาวบ้านไป “ตายทุกข์ตายยาก” หรือตายด้วยความอดอยาก เป็นการกดขี่ที่รุนแรงยิ่งกว่า
- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า การบังคับให้มีโครงการที่สร้างความอดอยากให้ประชาชนเช่นนี้ จะกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงถึงขนาด “คนจนอาจต้องลุกมาเช่นฆ่าคนรวย” ได้
- ตัวแทนกลุ่มผู้หญิง ยืนยันว่าหากมีการดำเนินการให้ไปพูดคุยเรื่องความเป็นห่วงและความเดือดร้อน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงหน่วยงานที่พนมเปญ ก็ยินดีที่จะไป และจะไม่กลัวเนื่องจากนี่เป็นปัญหาความเป็นความตายของประชาชนในหมู่บ้าน
- กลุ่มผู้หญิงมีความเห็นว่า การชดเชยที่รัฐบาลและบริษัทเสนอมา หรือที่เป็นเรื่องที่เล่าลือว่าจะให้ เป็นสิ่งที่ไม่มีความเป็นไปได้ และไม่เชื่อว่าผู้สร้างเขื่อนจะมีเงินพอที่จะชดเชยให้ชาวบ้านได้จริง
- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า แนวทางการชดเชยที่กลุ่มผู้สร้างเขื่อนเสนอ ไม่ซื่อสัตย์และไม่ตรงไปตรงมา เนื่องจากก่อนหน้านี้ มีการทำให้เข้าใจว่า การรื้อเรือนไปสร้างในที่ใหม่ ประชาชนจะได้บ้านใน

ลักษณะเดิมกับที่เป็นอยู่ในหมู่บ้านเดิม แต่ในขณะนี้เห็นว่า ทุกครอบครัวต้องไปอยู่ในบ้านที่มีลักษณะเหมือน ๆ กันในพื้นที่อพยพ และผู้ที่ออกเรือนใหม่ (คู่หนุ่มสาวที่เพิ่งแต่งงาน) จะไม่มีสิทธิ์มีบ้านในพื้นที่อพยพ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ และเชื่อว่าไม่มีใครต้องการ และกลุ่มผู้หญิงยืนยันไม่ยอมรับข้อเสนอเช่นนี้ เพราะโดยสรุป สิ่งที่ชาวบ้านจะได้รับ มีค่าเพียงแค่น้ำมันรถในการขนทรัพย์สินสมบัติของตนออกจากหมู่บ้านไปเท่านั้นเอง

- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า จนถึงขณะนี้ ไม่ปรากฏมีสิ่งใดเป็นข้อพิสูจน์ว่ามีความพยายามหรือการกระทำใด ๆ ที่มุ่งแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชน รวมทั้งไม่มีการสร้างหรือเตรียมสาธารณูปโภคใด ๆ อย่างแท้จริง จึงเป็นสิ่งที่เชื่อได้ยากว่าจะเกิดขึ้นในความเป็นจริง
- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า หากยังไม่มีข้อพิสูจน์ หรือเห็นประจักษ์ จะไม่เชื่อถือคำพูดของบริษัทหรือตัวแทนของรัฐที่มาพูดกับชาวบ้านโดยเด็ดขาด
- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า ค่าชดเชยในคู่มือการชดเชยมีอัตราที่ต่ำมากอย่างเห็นได้ชัด เช่นมะพร้าวที่เป็นพืชที่ต้องใช้เวลาปลูกถึง 10-15 ปีจึงจะได้ลูก (ค่าชดเชย 22.5 เหรียญต่อต้น) หรือกล้วยที่คิดค่าชดเชยเป็นกอ ไม่ใช่เป็นต้น ทั้งที่กอหนึ่งมีหลายต้นและมีมูลค่า (ได้ค่าชดเชยกอละ 6 เหรียญ)
- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า สาธารณูปโภคบางอย่างที่ทางกลุ่มผู้สร้างเขื่อนสัญญาว่าจะให้ จะไม่มีประโยชน์กับชาวบ้านอีกต่อไป รวมทั้งตลาด โดยเฉพาะเมื่อประชาชนไม่สามารถมีที่ดินหรือแม่น้ำที่สมบูรณ์พอที่จะเลี้ยงชีวิต ย่อมไม่สามารถมีสินค้าไปขายหรือซื้อสินค้าได้ในตลาดได้
- กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า เงินไม่ใช่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนสูงอายุที่ไม่จำเป็นต้องใช้เงิน แต่จำเป็นต้องมีทรัพยากร การไปเริ่มต้นใหม่ รวมถึงการต้อง”ปั้นคัณนา”ใหม่สำหรับการทำงานนั้นเป็นสิ่งที่ยากลำบากอย่างยิ่ง ส่วนการหาเงินประชาชนเข้าใจดีว่า หากไปขายแรงงานก็จะได้เงิน แต่การ “หาเงิน” เป็นคนละเรื่องกัน และไม่สามารถทดแทนกันได้กับชีวิตที่มีการเกษตรและการประมงเป็นพื้นฐาน
- สำหรับในประเด็นการต่อสู้เคลื่อนไหวของชาวบ้าน กลุ่มผู้หญิงตระหนักดีว่าเป็นเรื่องยากลำบาก ส่วนหนึ่งมาจากการที่ประชาชนกลัวการแสดงความเห็น มีคนเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่กล้า หรือพยายามจะพูดถึงข้อเป็นห่วงของชาวบ้าน ยิ่งไปกว่านั้น ประชาชนจำนวนหนึ่งยังยอมตาม เช่นยอมยกมือเมื่อคณะกรรมการบ้านขอไต่ถาม ทำให้ถูกใช้เป็นเครื่องมืออ้างว่ายินดีให้การสนับสนุนการสร้างเขื่อน อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้หญิงมีแนวทางบางประการในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดข้อพิสูจน์ว่าประชาชนในหมู่บ้านไม่ต้องการเขื่อนจริง แม้คนส่วนใหญ่อาจจะไม่กล้าพูดออกมาอย่างชัดเจนในสาธารณะก็ตาม

หลังการไปเยือน เราและทีมงานชาวกัมพูชา ได้ข้อสรุปตรงกันว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านสแรกอ ยังคงยืนยันปฏิเสธเชื่อมเซซานสองล่าง โดยความเห็นของกลุ่มผู้ชาย มีลักษณะเดียวกับผู้หญิง โดยกลุ่มผู้ชายยืนยันว่า พื้นที่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำเซซาน ซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งชาวบ้านเข้าใจว่ากลุ่มผู้สร้างเชื่อมต้องการให้เป็นพื้นที่อพยพของชาวสแรกอ ยังไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวใด ๆ รวมทั้งการสร้างถนนหรืออื่น ๆ ดังที่มีการสัญญาไว้

คณะผู้ไปเยือนจึงมีข้อสรุปตรงกันว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านสแรกอไม่ต้องการเชื่อมเหตุผลหลักคือประชาชนไม่ประสงค์จะออกจากหมู่บ้านของตน เพราะเป็นหมู่บ้านที่ได้มีการตั้งขึ้นแล้วอย่างมั่นคงด้วยประการทั้งปวง และมีคนจำนวนมากเกิดในหมู่บ้านนี้ ประชาชนมีความผูกพันกับหมู่บ้านของตน บางคนอธิบายว่าชาวบ้านฝังกระดูกของพ่อแม่ บรรพบุรุษไว้ในแผ่นดินของหมู่บ้าน การต้องย้ายไปแล้ว “ทิ้งให้กระดูกพ่อแม่จมน้ำ” เป็นสิ่งที่เลวร้ายอย่างยิ่งในความเห็นของชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม หากสถานการณ์ยังคงเป็นเช่นนี้ ชาวบ้านจะอยู่ในฐานะลำบาก เนื่องจากยังไม่มีทางออก และยังไม่สามารถพึ่งพากลุ่มใดได้อย่างแท้จริง ในขณะที่ชาวบ้านอยู่ในฐานะที่ถูกระงับไม่ให้ยอมรับข้อเสนอจากกลุ่มผู้สร้างเชื่อม ทั้งโดยการโน้มน้าว โฆษณาชวนเชื่อ ให้ข้อมูลผิด ๆ และท้ายที่สุดการบ่มขู่ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะการขู่ว่าทั้งนี้รวมไปถึงบรรดาผู้นำชาวบ้านที่เคยเข้มแข็ง ที่บางคนในขณะนี้กลับเสียงอ่อน และมีแนวโน้มว่าจะยอมตามกลุ่มผู้สร้างเชื่อม

ประเด็นที่น่าเป็นห่วงคือ กระบวนการในขณะนี้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเชื่อม มีแนวโน้มจะทำให้เกิดการแตกความสามัคคีในระหว่างประชาชนในชุมชนเดียวกัน หรือต่างชุมชนได้ ที่น่าเป็นห่วงคือการแย่งชิงที่ดินทำกินกัน ในพื้นที่ซึ่งถูกกำหนดไว้ แต่ยังคงขาดความแน่นอนในเรื่องของสภาพและขนาด ประชาชนอาจจะเริ่มมีการแย่งชิงที่ดินกันได้

บ้านกบาลโรเมีย

สำหรับความเห็นของชาวบ้านกบาลโรเมีย ชาวบ้านชนเผ่าพะนองริมแม่น้ำเซซาน หนึ่งในหมู่บ้านเป้าหมายการอพยพ มีจำนวนครอบครัวประมาณ 150 ครอบครัว สิ่งที่เราเห็นคือความทุกข์ใจและความยากลำบากของผู้นำหมู่บ้าน และความสับสนของประชาชน รวมทั้งความเชื่อที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน ประชาชนจำนวนมากในหมู่บ้านกำลังหวาดกลัวว่าหากชักช้า จะไม่มีโอกาสได้รับการชดเชย แต่ยังมีประชาชนในหมู่บ้านที่ยืนยันไม่ยอมรับเชื่อม และมีประชาชนที่ต้องการไปดูพื้นที่อพยพ หลังจากการเยี่ยมชมของเราไม่กี่วัน ประชาชนจะเดินทางไปดูพื้นที่

อพยพเป็นครั้งแรก สำหรับข้อเสนอในปัจจุบันของผู้นำหมู่บ้านกบาลโรเมียในปัจจุบัน คือ ประชาชนควรตัดสินใจและดำเนินการเรื่องใด ๆ ร่วมกันทั้งหมู่บ้าน ไม่ใช่ต่างคนต่างตัดสินใจ และขัดแย้งกันเองเป็นฝักฝ่าย และหากในท้ายที่สุด ต้องต่อรองเจรจากับกลุ่มผู้สร้างเขื่อน การแตกกันเป็นฝักฝ่ายจะยิ่งทำให้เกิดผลเสียกับการเจรจา

และผู้นำหมู่บ้านตระหนักดีว่า ข้อเสนอเรื่องค่าชดเชยของรัฐบาลและบริษัทในขณะนี้ต่ำมาก

จากการพูดคุยกับเฉพาะกลุ่มผู้หญิงจำนวนประมาณ 6 คน พบว่าผู้หญิงบ้านกบาลโรเมียยังมี ข้อมูลน้อย ส่วนหนึ่งยังเชื่อว่าจะได้การชดเชย และจะมีชีวิตที่ดีขึ้นและได้สาธารณูปโภคทั้งวัด โรงเรียน โรงพยาบาลให้ครบครัน อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้หญิงบอกว่ายังไม่เชื่อใจว่ากลุ่มผู้สร้างเขื่อนจะให้การชดเชยเหมือนที่ชวนเชื่อไว้หรือไม่ ผู้หญิงบางคนบอกว่า มีที่ซึ่งอยากจะย้ายไป อยู่อยู่แล้ว หากไม่ได้ไปพื้นที่ดังกล่าว “จะขอตายอยู่ที่บ้านเดิม” ดูเหมือนว่า ข้อมูลเรื่องที่ดินที่ยังไม่ชัดเจนนี้ เป็นเงื่อนไขหลักในการตัดสินใจของชาวบ้านกบาลโรเมีย

บ้านใหม่และเกาะเปียง

บ้านใหม่และเกาะเปียงริมแม่น้ำสเรป็อกมีลักษณะต่างกันด้วยลักษณะทางชนชาติชนเผ่าส่วนหนึ่ง ในขณะที่บ้านใหม่เป็นบ้านเขมร-ลาวขนาด 178 ครอบครั้ว บ้านเกาะเปียงเป็นบ้านชนเผ่าพื้นเมืองกะเจียงขนาด 130 ครอบครั้ว แต่สิ่งที่คล้ายคลึงคือทั้งสองหมู่บ้านได้รับผลกระทบจากการที่แม่น้ำเปลี่ยนไปอย่างมากมาจกผลของการสร้างเขื่อนทางตอนบนของแม่น้ำสเรป็อกในประเทศเวียดนามแล้ว สำหรับชาวบ้านใหม่ ในขณะนี้กำลังเผชิญหน้ากับปัญหาการแย่งยึดที่ดินของบริษัทเวียดนามสองอัน และกำลังอยู่ในช่วงการต่อรองขอที่ดินบางส่วนคืน เพราะบริษัทกลางทั้งที่ดินป่า ล้ำมายังที่ดินนา ชาวบ้านจึงเห็นว่ากำลังประสบกับวิกฤตทั้งเรื่องเขื่อนและที่ดิน เราสัมภาษณ์ผู้หญิงประมาณ 6 คนในบ้านใหม่ ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบเลย และอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ แต่พวกเขามีความคิดเห็นที่ชัดเจนว่า จากสถานการณ์ที่ชาวบ้านได้รับอยู่ หากได้รับผลกระทบเพิ่มจากเขื่อนใด ๆ อีก “เราคงเป็นเหมือนหมาที่ติดเกาะ หาปลาไม่ได้ ที่ดินทำกินก็ไม่มี คงจะต้องกินกันเอง”

สำหรับบ้านเกาะเปียง ช่วงที่เราไปเยือน ชาวบ้านวุ่นวายอยู่กับการเลี้ยงผี สร้างบ้านใหม่และอื่น ๆ เราได้พูดคุยกับชาวบ้านประมาณสิบห้าคน และเมื่อแยกกลุ่มผู้หญิง มีผู้หญิงเพียงสองคนเท่านั้นที่สามารถมานั่งพูดคุยกันได้ และผู้หญิงมีข้อมูลน้อยมากเรื่องเขื่อน สำหรับกลุ่ม

ผู้ชาย การเปลี่ยนแปลงในลำน้ำที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกับการหาปลาของชาวบ้าน ที่ส่งผลให้ชาวบ้านอยู่ในภาวะอดอยากมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และส่งผลให้ชาวบ้าน รวมทั้งผู้หญิง ต้องออกไปขายแรงงานนอกหมู่บ้านครั้งละนาน ๆ ทำให้ชาวบ้านแสดงความเป็นห่วงอย่างชัดเจนทั้งเรื่องเขื่อนเซซานและสระเปือก แม้จะยังไม่มีข้อมูลมากเท่ากับบ้านอื่น ๆ

การลงพื้นที่เขื่อน

สิ่งที่เด่นชัดที่สุดในการลงดูพื้นที่สร้างเขื่อน คือยังไม่มีอะไรเกิดขึ้นมากนักในพื้นที่ แม้ว่าเราจะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปตามถนนลูกรังที่บริษัททำสร้างไว้เป็นระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตรจากถนนใหญ่ไปยังตัวแม่น้ำเซซาน โดยยามที่เฝ้าโดยมีแนวกันไม่อนุญาต แต่ในท้ายที่สุดเราสามารถลงเรือจากบ้านโพลัก (Phluk) ล่องตามน้ำประมาณ 3 กิโลเมตรเพื่อไปยังพื้นที่สร้างเขื่อน สิ่งที่เห็นคือสะพานท่อนที่ลอยเหนือน้ำให้รถผ่านไปยังอีกฟากหนึ่งของแม่น้ำได้ แต่ไม่อนุญาตให้เรือของชาวบ้านผ่าน ส่วนพื้นที่สร้างเขื่อนที่อยู่ถัดจากสะพานไป ยังไม่มีการสร้างสิ่งใดกีดขวาง บริษัทเริ่มสร้างถนนทั้งสองฝั่งเท่านั้นในขณะนี้

สิ่งที่เห็น ที่เด่นชัดที่สุดคือชาวบ้านถูกจำกัดสิทธิ์ในการล่องเรือหาปลาในพื้นที่ หรือไปมาหาสู่กันตามลำน้ำแล้ว แต่ยังไม่ถือว่าการก่อสร้างได้เริ่มขึ้นอย่างแท้จริง มิได้เป็นดังที่มีการพูดต่อ ๆ กันไปทำให้ประชาชนจำนวนหนึ่งเข้าใจว่าเขื่อนสร้างใกล้เสร็จแล้ว มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในเรื่องการรับค่าชดเชยอยู่ในขณะนี้ ประชาชนบ้านโพลักยังเล่าให้เราฟังว่า น้ำในบริเวณสร้างเขื่อน มีความรุนแรงมาก สิ่งก่อสร้างที่ไม่ถาวรใด ๆ จะไม่อาจทนทานแรงน้ำได้ และชาวบ้านกำลังเฝ้าดูว่ากระบวนการสร้างเขื่อนจะเป็นไปอย่างไร ในขณะเดียวกัน ชาวบ้านเข้าใจดีว่าบ้านโพลักจะเป็นบ้านท้ายน้ำที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงและไม่ได้การชดเชยใด ๆ “เราคงต้องหาทางหนีตายกันเอาเอง” ชาวบ้านผู้หนึ่งกล่าว

บทส่งท้าย

เรามองเห็นเป็นพื้นฐานดังนี้ จากการลงพื้นที่ในเดือนกรกฎาคม 2014

- เราเห็นว่ายังมีโอกาสในการรณรงค์เพื่อให้หยุดเขื่อนเซซานสอง แต่ต้องเปิดโอกาสให้หมู่บ้านที่เป็นศูนย์กลาง มีความเข้มแข็งและต่อสู้มาอย่างต่อเนื่องได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นระบบและได้รับการปกป้อง

- ข้อมูลผลกระทบและความไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคมจะต้องได้รับการเผยแพร่และนำมาใช้โดยด่วน โดยทั้งองค์กรต่าง ๆ และชาวบ้าน
- มีความจำเป็นที่ต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงในเรื่องความคืบหน้าของเขื่อน และความเห็นที่แท้จริงของชาวบ้าน ต่อชุมชนต่าง ๆ ริมแม่น้ำเซซานและสระป็อกโดยเร่งด่วน และสนับสนุนการแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชนให้ทันท่วงที
- ข้อมูลปัจจุบันในเรื่องความเห็นของชาวบ้านต้องได้รับการรวบรวมและติดตามอย่างทันท่วงที รวมทั้งความเห็นของชาวบ้านกบาลโรเมีย หลังการลงพื้นที่ไปดูพื้นที่อพยพแล้ว
- ทุกภาคส่วนควรให้ความสนใจกับประเด็นข้อขัดแย้งกันเรื่องที่ดิน และการแย่งชิงที่ดินกันของชาวบ้านที่คิดเรื่องการอพยพ ซึ่งอาจบานปลายกลายเป็นเรื่องใหญ่ได้
- เราเห็นว่าองค์กรหรือกลุ่มใด ๆ ไม่ควรไปแทรกแซงการตัดสินใจของชาวบ้าน โดยการให้ความหวังหรือมีท่าทีสนับสนุนให้เกิดการต่อรองเรื่องการรับค่าชดเชย เนื่องจากไม่มีหลักประกันใด ๆ ว่าการให้ค่าชดเชยจะเกิดขึ้นได้จริง แม้ในกรอบที่รัฐบาลและบริษัทกำลังเสนออยู่ โดยยังไม่ต้องคิดถึงการชดเชยที่พอเพียงหรือเหมาะสม ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้น และประชาชนก็ตระหนักเรื่องนี้ดีอยู่แล้ว หากองค์กรใด ๆ กระทำการเพื่อสนับสนุนการรับค่าชดเชย จึงต้องถือว่าล่าช้าในการวิเคราะห์โดยใช้จิตสำนึกพื้นฐานยิ่งกว่าชาวบ้านองค์กรต่าง ๆ ควรเร่งหาข้อเสนอที่สร้างสรรค์และตรงจุดเพื่อสนับสนุนชาวบ้านมากกว่าจะดำเนินการไปในแนวทางที่ยอมจำนนต่อการสร้างเขื่อนหรือไปในแนวทางที่รัฐบาลวางไว้ ด้วยความเชื่อมั่นว่าองค์กรภาคประชาสังคม มีข้อมูล จุดยืน และเครือข่ายที่กว้างขวางพอที่จะมีข้อมูลในการถกเถียงอย่างสร้างสรรค์ แม้ชาวบ้านยังยืนยันว่าหากต้องออกไปจากพื้นที่จะต้องถูกอุ้มออกไปหรือน้ำท่วมเสียก่อน ผู้สนับสนุนจึงไม่ควรมีจุดยืนที่อ่อนด้อยกว่าประชาชน อันจะเป็นการทำให้ประชาชนเสียกำลังใจได้ และจะเป็นผลเสียอย่างต่อเนื่องกับการต่อสู้กับเขื่อนอื่น ๆ ในกัมพูชาในอนาคต